

Ajankohtaiset kuulumiset saavutettavuusdirektiivin toimeenpanosta (WADEX)

Jani Ruuskanen, Väestörekisterikeskus

WADEX?

- Web Accesibility Directive EXpert group
- Asiantuntijaryhmä joka vastaa direktiivin toimeenpanosäädösten yhteisestä suunnittelusta/kommentoinnista ja tekee ehdotukset säädöksistä päättävälle komitologialle.
 - Kokoontunut vuoden sisällä nyt 3 kertaa, seuraava kokous 29-30.11 Brysselissä
- Edustaja / edustajat jokaisesta jäsenmaasta
 - Suomesta Jani Ruuskanen / VRK ja varajäsenenä Mari Kervinen / VRK
- Komitologiassa (päätökset) Suomen edustajana Markus Rahkola/VM
- Lisäksi alatyöryhmä asiantuntijoita (ilmoittautumisen perusteella), 7 kpl.
 - Accessibility Foundation (NL), W3C, Funka Nu, Deque Systems, Euroopan eri vammaisjärjestöjen yhteinen edustaja sekä 2 edustajaa yksityishenkilöroolissa

Toimeenpanosäädökset

- Asiantuntijaryhmä keskittyy erityisesti seuraavien asioiden osalta yhteisen näkemyksen muodostamiseen:
 - Tekniset vaatimukset (verkkopalvelut ja mobiilisovellukset)
 - Saavutettavuusseloste (sisältö, ominaisuudet, jakelu, löydettävyys)
 - Saavutettavuuden mittaaminen (palveluiden evaluointi ja saavutettavuuden mittaaminen yksittäisissä palveluissa)
 - Raportointi komissiolle (taso ja toimintamalli, jolla jäsenmaan tulee raportoida kansallisesti saavutettavuuden etenemisestä)
- Näistä komissio antaa säädökset jotka toimeenpannaan yhdenmukaisesti kaikissa jäsenmaissa!

Tekniset vaatimukset

- Direktiivissä määritellään vaatimuksena vähintään standardi EN 301 549 V1.1.2 (2015-04) (saavutettavuus hankinnoissa). Käytännössä taustalla W3C WCAG 2.0 taso AA. Tämä ei kata direktiivin teknisiä vaatimuksia mobiilisovelluksille.
- Kesäkuun kokouksessa komissio informoi antaneensa mandaatin standardointiorganisaatioille harmonisoidun standardin tuottamiseksi direktiivin aikataulussa (arvio kesä-syky 2018) jossa huomioitaisiin myös mobiilisovellukset, käytännössä WCAG 2.1.
- Tämän hetkisen käsityksen mukaan tekniset vaatimukset tulevat siis muodostumaan tätä kautta eikä asiantuntijaryhmä tuottaisi erillisiä omia vaatimuksia mobiilisovelluksia varten.
- Suomessa **omasta mielestäni** kannattaa siis varautua suoraan tuohon WCAG 2.1:ee joka on luonnoksena jo saatavilla (<https://www.w3.org/TR/WCAG21/>)

Saavutettavuusseloste 1/3

- Saavutettavuusseloste on verkkopalvelussa ja mobiilisovelluksissa oleva julkinen yhdenmukainen kuvaus palvelun saavutettavuudesta.
 - Mobiilisovelluksissa se voisi olla joko sovelluksessa tai sovelluskaupassa (ennen sovelluksen lataamista katsottavissa) TAI molemmissa. Uskon itse että sovelluskauppa voisi olla se jotka minimissään vaaditaan (mutta siis ei ole päätöksiä)
- Tulee sisältää vähintään:
 - Kuvaus niistä palvelun osista jotka eivät ole saavutettavia ja miksi, sekä ohjeistus miten ko. tiedot tai palvelut saa muita kanavia pitkin.
 - Viranomaisen yhteystiedot / palautekanava
 - Linkki valvontaviranomaisen sivuille jossa ainakin on oltava mahdollisuus tehdä saavutettavuusselvityspyyntö (eli saattaa saavutettavuusdirektiivin mukaisuus valvontaviranomaisen arvioitavaksi.
 - Milloin seloste on päivitetty
- Yhdenmukainen näkemys on jo siitä että saavutettavuusseloste ei saa olla liian pitkä, huomioiden erityisesti lisääntynyt mobiilikäyttö ja mobiilisovellukset.

Saavutettavuusseloste 2/3

- Saavutettavuusselosteen tulee olla julkisesti saatavilla ja saavutettavassa muodossa (😊)
- Toimeenpanosäädöksessä määritellään myös se kuinka usein ja missä tilanteissa seloste on päivitettävä.
 - Vaihtoehdot vuosittain, aina auditoinnin yhteydessä tai aina kun palveluun tehdä merkittäviä muutoksia.
 - Tällä hetkellä yhteinen näkemys oli lähimpänä vuosittaista vaatimusta koska osaa palveluista kehitetään harvoin ja taas toisaalta auditointejakin voidaan tehdä harvoin tai eri tavoin.
 - Vahva epäilykseni on siis että tämä olisi vuosittain päivitettävä.
- Minimimallista siis tulee komissiolta ns. valmis pohja kun sisältö on päätetty.

Saavutettavuusseloste 3/3

- Lisäksi keskustelussa olevia avoimia ehdotuksia jotka saattavat tulla mukaan toimeenpanoon selosteen osalta mutta ei ole päätöksiä vielä:
 - Linkki lisätietoon (esim. auditointiraportti) silloin kun palvelu ei ole kokonaan jo saavutettava (ei suoraan selosteeseen koska se halutaan pitää kompaktina ja yhdenmukaisena)
 - Uskon että tämä tulee mukaan, todennäköisesti silloin myös seuraava kohta.
 - Seloste kehottamistoimenpiteistä joita organisaatio tekee niiltä osin kun palvelu ei ole vielä saavutettava (voisi olla myös osa lisätietoraporttia)
 - Selosteelle määriteltäisiin paikka josta se pitää aina löytyä (esim. tietty URL, vaikka www.jotakin.fi/saavutettavuus tai sijainti käyttöliittymässä (esim. oltava aina footerissa tvst.)
 - Uskon että tähän tulee joku ohjeistus
 - Saavutettavuusseloste tulisi tarjota aina myös koneluettavassa muodossa (xml/rajapinta) automaattista monitorointia varten
 - Ei välttämättä vaatimuksena mutta ehkä käytännön suosituksena
 - Saavutettavuusvastaavan / saavutettavuudesta vastaavan organisaation nimeäminen (eli vaikka nimetty henkilö tai organisaation yksikkö tai toiminto)
 - Ei todennäköistä mutta mahdollista

Mittaaminen

- Kaikkein eniten avoinna oleva kohta ja myös eniten jäsenmaissa erimielisyyttä aiheuttava.
- Oletettavasti kallistutaan hajautettuun mittaamiseen, eli että jokainen organisaatio vasta itse palvelujensa saavutettavuuden mittaamisesta (toinen vaihtoehto olisi keskitetty organisaatio joka auditoi ja mittaa kaikki palvelut jotka ovat direktiivin piirissä)
- Keskustelussa ja asiantuntijoiden raportissa on todettu että paras tapa olisi mitata saavutettavuutta kolmesta eri näkökulmasta
 - Organisaation itsensä arvio (johtaa oppimiseen)
 - Asiantuntija-auditoinnit (palvelun evaluointi ja kehittäminen)
 - Loppukäyttäjän näkemys (esteellisten käyttäjien näkemys palvelun saavutettavuudesta)
- Jäsenmaissa erilaisia näkemyksiä mittaamisesta
 - Osassa jäsenmaista tehdään mittaamista puhtaasti teknisten automaattityökalujen avulla (tekninen lähdekoodin skannaus)
 - Osassa jäsenmaista organisoitu keskitetysti tai hajautetusti asiantuntija-arviointiin / auditointeihin pohjaten
 - Suurimmalla osalla ei vielä mitään tapaa mitata saavutettavuutta (ml. Suomi).
 - Spekulaatiivisesti tässä voi olla vaikea löytää yhteistä näkemystä, minimi olisi tekninen automaattinen mittaus (käytössä mm. joissakin isoissa EU-maissa).
- Mittaamisen osalta on keskusteltu että tätä edellytettäisiin esim. vuosittain, mutta asia on auki.
- Mobiilisovellusten osalta haastavaa, koska automaatioita vaikeampi käyttää (arvio oli että vain noin 25% vaatimuksista on mahdollista mitata automaattisesti mobiilisovelluksissa). Toisaalta itse mobiililaitteet tukevat jo nyt hyvin ja jatkossa koko ajan paremmin saavutettavuutta vaikka sovelluksia tai verkkosivuja ei ole kunnolla optimoitu.

Raportointi

- Jokaisen jäsenmaan tulee raportoida saavutettavuuden etenemisestä vähintään kolmen (3) vuoden välein, ensimmäisen kerran 23.12.2021 mennessä.
 - Saavutettavuuden mittaustulokset (tarkemmat vaatimukset annetaan toimeenpanosäädöksessä) ja myös toimenpiteet joilla direktiivi on pantu täytäntöön
- Monitorointitutkimuksissa todettu että noin 250 palvelun mittaaminen olisi riittävä antamaan kansallisesti kokonaiskuvan.
 - Asiantuntijaryhmässä oltu enemmän sitä mieltä että määrän sijaan volyymit, laatu ja palvelujen hyödyt ja käyttötiheys esteellisille käyttäjille olisi parempi lähestymistapa kun valitaan tapaa jolla saavutettavuutta mitataan (eli scope).
 - Komissio antanee tästä jonkun linjauksen määrän ja laadun suhteen (esim. tietty määrä kansallisia, alueellisia, paikallisia ja erityisesti esteellisille käyttäjille tarkoitettuja palveluja).
 - Ei ole todennäköistä että vaatimus olisi raportointi kaikkien direktiivin piirissä olevien palvelujen osalta.
- Asiantuntijaryhmä on nostanut esiin että raportoitavalla datalla tulee olla hyötykäyttöä myös jäsenmaille (esim. saavutettavuuden vertailu eri maiden kesken, hyvien käytäntöjen jalkautukset jne.), ei pelkästään siis komissiolla vain raportoinnin pakosta.
- Raportoinnista vastaa valvontaviranomainen (Suomessa todennäköisesti siis Luova jolle tuota tehtävää on kansallisessa lainsäädännössä ehdotettu)

Mittaaminen ja raportointi – alustavia ajatuksia kansallisesti

- VRK:n ehdotuksena on koota verkkopalvelujen ja mobiilisovellusten saavutettavuustiedot Suomi.fi –palvelutietovarantoon (jonne itse palvelut ja palvelukanavatkin on koottu).
 - Tätä on alustavasti käyty läpi, toteutus riippuu rahoituksesta
- Mittaamisessa voitaisiin mahdollistaa kaikki kolme näkökulmaa
 - WCAG 2.1. vaatimusten mukainen arviointi (organisaatio, auditoija)
 - Räätelöity palautteen keruu yhdenmukaisella lomakkeella kaikista verkkopalveluista (loppukäyttäjä)
 - Automaattinen raportointi komissiolla (VRK DW hyödyntäminen) ja jopa raportointidatan tarjoaminen avoimena datana koneluettavassa muodossa.

Lopuksi: Mainos – Selkokartta

- VRK ja MML ovat juuri julkaisseet Selkokartat. Käytössä Suomi.fi-verkkopalvelussa, Suomi.fi-Kartat palvelussa, Karttapaikalla, Paikkatietoikkunassa ja Karttakuvapalvelussa
 - http://vrk.fi/artikkeli/-/asset_publisher/selkokartat-kayttoon-suomi-fissa
- Selkokartat tarjoavat vaihtoehtoisen kartta-aineiston joka on suunniteltu erityisesti heikkonäköisille tai kognitiivisista ongelmista kärsiville käyttäjille. Alue on kokonaan uusi ja MML on tehnyt tässä kansainvälisestikin melko uniikkia työtä (selkokartografia).
- Suomi.fi –Kartat palvelua kannattaa hyödyntää mahdollisimman laajasti valmiina karttakomponenttina ja/tai upotettavana karttana. Palvelu on maksutta kaikkien julkisten toimijoiden käytössä!

Lue lisää:

<http://vm.fi/saavutettavuusdirektiivi>

Lainsäädäntötyö Innokylässä:

<https://www.innokyla.fi/web/tyotila4533630>

Direktiivi suomeksi:

<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?qid=1484219651707&uri=CELEX%3A32016L2102>

Muista myös tutustua:

Kehitysvammaliiton WCAG työkalu, jossa voit katsoa rooleittain WCAG vaatimuksia:

<http://papunet.net/saavutettavuus/wcag>

jani.Ruuskanen@vrk.fi

@jani_ruuskanen